

Verwondering verloren in tijd

Als ik naar het enige bewaarde filmpje van de Senster kijk zie ik geen buizenrobot met trossen kabels en sensoren. Ik zie het wonder zoals ik het toen zag. Een hoopgevend, mooi wonder van vernuft en techniek. Een wonder dat de deur op een kiertje zet naar een wereld waarin mens en machine samen de problemen van het leven en de tijd overwinnen. Het publiek op het filmpje ziet het ook. Want het is 1972. En het is in het Evoluon.

door Corrie de Leeuw, e-mail: c.deleeuw@ed.nl

Hoeders van Evoluon-toekomst (Jules Ruis, links) en verleden (Kees Stravers) foto Irene Wouters

De Senster nu, in Colijnspmaat. foto Willem Miersma

Hoerscheurtjes, putjes en een nieuwe horizon

Hoe staat het er momenteel eigenlijk voor met het Evoluon?
Nou, vooral niet. Vaker dan ooit zelfs. Probleem is dat gewoon een keer flink schroeven bakken vol geld kost en maar heel kort effect zal hebben. In het verouderde materiaal zitten putjes en haarscheurtjes waardoor smog, fipstof en afgicht makkelijker hechten. Daar komt bij dat er veel meer val in de lucht zit dan vroeger omdat er ook veel meer wegen en verkeer zijn. De Evoluonrechtie laat nu onderzoeken hoe het puur-dak behandeld moet worden om er gedurende tien jaar netjes uit te zien. Dat onderzoek duurt zeker nog maanden.

Is haarscheutjes?
Als bureau- en congressentrum tinnert het Evoluon gestang maar nadrukkelijk aan de weg. Philips wil dan ook absoluut niet meer van het gebouw af. Integendeel. Philips wil de ontvoeringscontracten van het Evoluon alleen maar uitbreiden. Studenten en (brain)port-bedrijfsleven moeten er elkaar ontmoeten. Er moet nieuws voor ons, het grote publiek, wij moeten straks ook weer in. In de koezel komen tentoonstellingen rood-wit-schwarz en techniek. Het Continuum Discovery Center uit Konradk gaat die organiseren. In juli opent de eerste en die heeft als thema 'het brain'.

Opkomst en ondergang 'Project '66'
Het basisside voor 'Project '66' kwam van Frits Philips. Het was zijn grote droom om een permanente Philips-tentoonstelling voor zakelijke relaties, eigen personeel en burgerbevolking op te zetten en die onder te brengen in een futuristisch expo-gebouw. Het idee hoe dat gebouw er dan uit moest zien ontstond eigenlijk parallel in twee breinen: dat van Philipsontwerper Louis Kalff (die in 1961 voor Frits Philips een schetsje op de schetskast van een menskaart maakte) en in dat van de jonge architect Leo de Bever, die door Kalff beïnvloed werd om mee te denken. Beiden kwamen uit bij een vliegende schotiel-achtig gebouw, dat de werkdag Project '66 kreeg. Philips kreeg het terrein in Strijp (55.000 vierkante meter) van de gemeente. Op 24 september 1966 werd het Evoluon geopend. Tot 1980 kwamen er jaarlijks gemiddeld een half miljoen mensen. In 1988 waren het er nog maar 166.000. Op 30 november 1989 werd Evoluon gesloten voor publiek.

luon van vroeger, dat is wat wij hier kunnen en dat is waar het Evoluon het symbool van is. In Amsterdam wordt gehandeld, in Rotterdam gewerkt. Maar hier, hier wordt getoernd gekoken, nagedacht en gemaakt. Ik ben daar geweldig optimistisch over.

Ik ben niet meer naar Colijnspmaat gereden. Volgens de rozeplanner is het 152 km. Dus 304 heen en terug. En dan? Dan rij je anderhalf uur en dan sta je daar. Oog in oog (mou...) met deze levende, gevoelige, voor altijd veranderende, in betonblokken vastgeklonken Senster. Noot meer zal de Senster aarzelen maar toch nieuwsgierig zijn gefascineerde publiek trazen. Graa overtoekt het symbool van de dageraad van het tijdperk van de technologie. Een dageraad waar wij in Eindhoven, in het Evoluon, twee decennia met onze neus berepen zaten. Maar de dageraad is voorbij en komt nooit meer terug. Net zomin als die pure, verwachtingsvolle en naïeve verwondering die in ons voor bij een bezoek aan die betonnen paddelsteed. (Nou ja, behalve natuurlijk als er op een dag echt een ufo landt in Strijp)

ren nadat het Evoluon gesloten werd, is Stravers samen met zijn goede vriend Peter Landahl op zoek gegaan naar de Senster. Landahl was als systeembeheerder in het Evoluon verantwoordelijk geweest voor de software van de Senster en hij was als vader van zijn zogenoemde gaan houdend. De mannen vonden hem uiteindelijk in Zeeland, in Colijnspmaat, bij het bedrijf Verburg Holland dat derstijds zijn buizenconstructie in elkaar losse. Verzend en verankerd in betonblokken staat hij daar in het gras. Stravers en Landahl hebben nog het plan gehad om de Senster na te bouwen en tot leven te wekken. Maar daar kwam niks van toen Landahl ziek werd en overleed. Sindsdien heeft Stravers zich op het (uit)beleven van zijn website georiet. 'Maar verdorie, die Senster moet toch eigenlijk terug', zegt hij. Na het gesprek met Stravers bezoek ik zijn website nog vaak. En iedere keer klik ik ook even door naar het enige filmpje dat er is met de levende Senster. En ik ben vastbesloten om gauw naar Zeeland te rijden. Ik volg zijn bewegingen, kijk naar de mensen die kijken naar de Senster, die klappen in hun handen. Maar het is geen filmpje waar ik vrolijk van plaats. Ingeengedeld. Want fascinatie maakt allengs plaats voor nostalgie. Langzaam begint het mij te dagen: dat Evoluon van vroeger hoort bij vroeger. Dat Evoluon kon alleen bestaan en miljoenen mensen verblijven omdat wij toen nog in die omvang te verblijven waren. Natuurlijk wil ik het Evoluon van vroeger terug. Ik wil dat gevoel van verbijstering terug omdat ik wil geloven in kinderen die de mens zelf kan maken. Eigenlijk wil ik terug in de tijd.

Vanwege 'De Evoluonbeleving' spreek ik ook Jules Ruis. De voorzitter van de Stichting Vrienden van het Evoluon. Voor beleving zit je goed bij Ruis. Hij is dolbij met het nieuwe Evoluonplan waarin ruimte is voor publiekentoernissen rond techniek, onderneming, participatie van overheid, onderwijs en bedrijfsleven, beurzen en congressen. 'Die combinatie is de enige kans', zegt hij. En vervolgens houdt hij anderhalf uur een beleving bevoog. Natuurlijk wil ik het Evoluon: de symbolische en de praktische waarde van het Evoluon: de symbolische en de praktische. Zijn oorspronkelijke Evoluonbeleving was dezelfde als die mijne. 'Wat waren we geïnsponeerd. We wisten bij god niet wat we zagen.' Maar Ruis is slimmer dan ik. Hij heeft doorgedacht. En hij hem is die naïeve verwondering van toen gevoeld. Hij ziet het Evoluon als symbool voor wat de mensheid - en dan met name die hier in de Brainportregio - allemaal kan. 'Door hart, hoofd en handen in samenhang te laten spreken. Dat is wat we zag in het Evo-

Hoeders van Evoluon-toekomst (Jules Ruis, links) en Evoluon-verleden (Kees Stravers). foto Irene Wouters

De Senster nu, in Colijnspmaat.

door Corrie de Leeuw, e-mail: c.deleeuw@ed.nl

Een poëtisch en gevoelig verhaal over het Evoluon, zo luidde de opdracht. Jaja, dacht ik, alles goed en wel, maar als ik over het Evoluon schrijf en het moet vanuit het hart, dan kan er maar één verhaal geschreven worden: een pleidooi voor het herstel van het Evoluon in zijn oude glorie.

Mensen van mijn generatie herkennen het misschien wel. Die liefde voor het Evoluon. Niet alleen voor het gebouw, maar ook voor de wereld die er vanaf september 1966 in te ontdekken viel. Een wondere wereld waarin onze monden openvielen en onze ogen gingen staren. Want het waren de jaren zestig en zeventig. De jaren waarin Philips grossierde in uitvindingen die het menselijk leven ingrijpend en voor altijd veranderden. En in het Evoluon was te zien hoe. Het Evoluon was het universum en Philips was God.

Dat gevoel van pure verwondering kan ik nog makkelijk terughalen. Ik zie mezelf nog staan bij de glazen koker waar onderin een baby-pop ligt. Die wordt verlicht door een knipperende spot. Bij iedere lichtflits wordt ergens ter wereld een kind geboren, meldt de tekst op het bordje naast de koker.

Zo geïmponeerd was ik, dat ik meteen begreep dat er hiervandaan een soort straalverbinding moest zijn met iedere geboorte, waar ook ter wereld. En dat ik hier dus bij de navel van de wereld stond.

Dát Evoluon moet terug. Op zoek naar 'Dé Evoluon-beleving' bezoek ik Kees Stravers. Hij is in het dagelijks leven hoofd systeembeheer op het Stedelijk College. Maar buiten dat dagelijks leven heeft hij een missie: hij is de hoeder van het Evoluon-geheugen. Daarvoor maakte hij de site www.evoluon.org

De enige site waarop van alles te vinden is over het Evoluon tussen 1966 en 1989.

Maar ook bij Kees Stravers zelf hoeft je maar op het Evoluon-knopje te duwen, of de ene Evoluon-wetenswaardigheid na de andere rolt eruit. Via hem leer ik de Senster (opnieuw) kennen. Het cybernetische kunstwerk van Edward Ihnatowics. Een robot die een soort kruising is tussen de Eiffeltoren en een lieve dinosaurus met een hoog knuffelgehalte. Een robot die jou ziet en hoort. Die aan jou wil snuffelen maar ook een beetje bang is...

Stravers wijst mij op het Senster-filmpje. Ik ben op slag verliefd en ik weet ook meteen waarom. De Senster vertelt, verwondert, biologieert en maakt een verbinding tussen de geheimzinnige wereld van de techniek en jezelf.

De Senster vertegenwoordigt alles wat het Evoluon was.

Keer Stravers vertelt dat de Senster slechts vier jaar in het Evoluon stond. Toen moest hij eruit. Te vaak stuk, te duur om *up-to-date* te houden. Ook al net als het Evoluon. Jaren nadat het Evoluon gesloten werd, is Stravers samen met zijn goede vriend Peter Lundahl op zoek gegaan naar de Senster. Lundahl was als systeembeheerder in het Evoluon verantwoordelijk geweest voor de software van de Senster en hij was als een vader van zijn zogenkindje gaan houden.

De mannen vonden hem uiteindelijk in Zeeland, in Colijnsplaat, bij het bedrijf Verburg Holland dat destijds zijn buizenconstructie in elkaar laste. Verstard en verankerd in betonblokken staat hij daar in het gras. Stravers en Lundahl hebben nog het plan gehad om de Senster na te bouwen en tot leven te wekken. Maar daar kwam niks van toen Lundahl ziek werd en overleed. Sindsdien heeft Stravers zich op het (uit)bouwen van zijn website gestort.

„Maar verdorie, die Senster moet toch eigenlijk terug”, zegt hij.

Na het gesprek met Stravers bezoek ik zijn website nog vaak. En iedere keer klik ik nog even door naar het enige filmpje dat er is met de levende Senster. En ik ben vastbesloten om gauw naar Zeeland te rijden. Ik volg zijn bewegingen, kijk naar de mensen die kijken naar de Senster, die klappen in hun handen...

Als ik naar het enige bewaarde filmpje van de Senster kijk zie ik geen buizenrobot met trossen kabels en sensoren. Ik zie het wonder zoals ik het toen zag. Een hoopgevend, mooi wonder van vernuft en techniek.

Een wonder dat de deur op een kiertje zet naar een wereld waarin mens en machine samen de problemen van het leven en de tijd overwinnen.

Maar het is geen filmpje waar ik vrolijk van word.

Integendeel. Want fascinatie maakt allengs plaats voor nostalgie. Langzaam begint het mij te dagen: dat Evoluon van vroeger hóórt bij vroeger. Dat Evoluon kon alleen bestaan en miljoenen mensen verbijsteren omdat wij toen nog in die omvang te verbijsteren waren.

Natuurlijk wil ik het Evoluon van vroeger terug. Ik wil dat gevoel van verbijstering terug omdat ik wil geloven in wonderen die de mens zelf kan maken.

Eigenlijk wil ik terug in de tijd.

Vanwege 'Dé Evoluon-beleving' spreek ik ook Jules Ruis.

De voorzitter van de Stichting Vrienden van het Evoluon (www.vrienden-evoluon.org). Voor beleving zit je goed bij Ruis. Hij is dolblij met het nieuwe Evoluon-plan waarin ruimte is voor publiekstentoonstellingen rond techniek, ontmoeting, participatie van overheid, onderwijs en bedrijfsleven en beurzen en congressen. „Die combinatie is de enige kans”, zegt hij. En vervolgens houdt hij anderhalf uur een bevlogen betoog, doorspekt met schaterlach en handgebaren, over de unieke waarde van het Evoluon: de symbolische én de praktische.

Zijn oorspronkelijke Evoluon-beleving was dezelfde als de mijne: „Wat waren we geïmponeerd! We wisten bij god niet wat we zagen.” Maar Ruis is slimmer dan ik. Hij heeft doorgedacht. En bij hem is die naïeve verwondering van toen geëvolueerd. Hij ziet het Evoluon als symbool voor wat de mensheid – en dan met name die hier in de Brainport-regio – allemaal kan. „Door hart, hoofd en handen in samenhang te laten spreken. Dát is wat je zag in het Evoluon van vroeger, dát is wat wij hier kunnen en dát is waar het Evoluon het symbool van is. In Amsterdam wordt gehandeld, in Rotterdam gewerkt. Maar hier, hier wordt geïntegreerd gekeken, nagedacht én gemaakt. Ik ben daar geweldig optimistisch over.”

Ik ben niet meer naar Colijnsplaat gereden. Volgens de routeplanner is het 152 km. Dus 304 heen en terug. En dan?... Dan rij je anderhalf uur en dan sta je daar. Oog in oog (nou ja...) met deze lieve, gevoelige, voor altijd verstarde, in betonblokken vastgeklonken Senster. Nooit meer zal de Senster aarzelend maar toch nieuwsgierig zijn gefascineerde publiek taxeren.

Gras overwoekert het symbool van de dageraad van het tijdperk van de technologie. Een dageraad waar wij in Eindhoven, in het Evoluon, twee decennia met onze neus bovenop zaten.

Maar de dageraad is voorbij en komt nooit meer terug.

Net zomin als die pure, verwachtingsvolle en naïeve verwondering die in ons voer bij een bezoek aan die betonnen paddestoel.

(Nou ja, behalve natuurlijk als er op een dag écht een ufo landt in Strijp.)

Opkomst en ondergang 'Project '66'

Het basisidee voor 'Project '66' kwam van Frits Philips. Het was zijn grote droom om een permanente Philipstentoonstelling voor zakelijke relaties, eigen personeel en burgerbevolking op te zetten en die onder te brengen in een futuristisch expositiegebouw. Het idee hoe dat gebouw er dan uit moest zien ontstond eigenlijk parallel in twee breinen: dat van Philipsontwerper Louis Kalff (die in 1961 voor Frits Philips een schetsje op de achterkant van een menukaart maakte) en in dat van de jonge architect Leo de Bever, die door Kalff benaderd werd om mee te denken.

Beiden kwamen uit bij een vliegende schotel-achtig gebouw, dat de werktitel Project '66 kreeg.

Philips kreeg het terrein in Strijp (55.000 vierkante meter) van de gemeente. Op 24 september 1966 werd het Evoluon geopend. Tot 1980 kwamen er jaarlijks gemiddeld een half miljoen mensen. In 1988 waren het er nog maar 166.000. Op 30 november 1989 werd Evoluon gesloten voor publiek.

Haarscheurtjes, putjes en een nieuwe horizon

Hoe staat het er momenteel eigenlijk voor met het Evoluon?

Nou, vooral vies. Viezer dan ooit zelfs.

Probleem is dat gewoon een keer flink schrobben bakken vol geld kost en maar heel kort effect zal hebben. In het verouderde materiaal zitten putjes en haarscheurtjes waardoor smog, fijnstof en alg zich makkelijker hechten.

Daar komt bij dat er veel meer vuil in de lucht zit dan vroeger omdat er ook veel meer wegen en verkeer zijn.

De Evoluon-directie laat nu onderzoeken hoe het pvc-dak behandeld moet worden om er gedurende tien jaar netjes uit te zien. Dat onderzoek duurt zeker nog maanden.

En binnenin dan?

Als beurzen- en congrescentrum timmert het Evoluon gestaag maar nadrukkelijk aan de weg. Philips wil dan ook absoluut niet meer van het gebouw af. Integendeel: Philips wil de ontmoetingsfunctie van het Evoluon alleen maar uitbreiden. Studenten en (Brainport-)bedrijfsleven moeten er elkaar ontmoeten. En: mooi nieuws voor ons, het grote publiek, wij mogen er straks ook weer in. In de koepel komen tentoonstellingen rond wetenschap en techniek. Het Continium Discovery Center uit Kerkrade gaat die organiseren. In juli opent de eerste en die heeft als thema 'het brein'.

---

foto **Willem Mieras**; foto Evoluon **Fons Strijbosch**